

торського Новоросійського університету П.Є. Казанського : матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22–23 жовтня 2010 р). Одеса : Фенікс, 2010. С. 292–295.

12. Трощенко І.О. Особливості застосування *lex voluntatis* до недоговірних зобов'язань відповідно до регламенту Рим II. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 90. Ч. 1. С. 178–179.

13. Колективний позов, поданий громадянами Штату Флорида на захист свого права та прав невизначеного кола осіб. URL: <https://images.law.com/contrib/content/uploads/documents/392/85094/Coronavirus-China-class-action.pdf>.

14. Сенат США почав розслідування ролі Китаю і ВООЗ у поширенні коронавірусу. URL: <https://prm.ua/senat-ssha-pochav-rozsliduvannya-rol-i-kitayu-i-vooz-u-poshiren-i-koronavirusu/>.

УДК 347.961

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.13>

КРАСНОГОР В.О.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу адміністративно-правового забезпечення нотаріальної таємниці з метою виокремлення шляхів удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює забезпечення нотаріальної таємниці. Досвід зарубіжних країн дозволив сформулювати висновки про необхідність внесення змін до Закону України «Про нотаріат» та інших нормативно-правових актів шляхом доповнення їх нормами щодо удосконалення дотримання нотаріальної таємниці, а також врегулювання питання стосовно підстав і порядку її розголошення, посилення відповідальності за її умисне розголошення.

Визначено основні напрями удосконалення нотаріальної діяльності, зокрема запровадження єдиної нотаріальної системи на базі приватного нотаріату, запровадження електронного нотаріуса – «Е-нотаріат», прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, що регулює нотаріальну діяльність.

Обґрунтовано необхідність подальшого удосконалення питань доступу до нотаріальної професії (спрощення вимог до деяких категорій претендентів на посаду нотаріуса, зокрема до осіб, які мають великий досвід роботи в нотаріальній галузі); тарифікації послуг, що надаються нотаріусами (запровадження законодавчого регулювання тарифів на нотаріальні дії, зокрема встановлення певних критеріїв, за якими визначається розмір плати за нотаріальні дії); розширення повноважень нотаріуса, включаючи можливість реєстрації шлюбу, виконання функцій ескроу-агента, можливість попереднього забезпечення нотаріальних доказів, які вимагаються судом або адміністративним органом, тощо. Розробка та впровадження цих напрямів нотаріальної реформи загалом матиме позитивний вплив на ефективне забезпечення нотаріальної таємниці.

Ключові слова: *нотаріат, нотаріальна таємниця, адміністративно-правове забезпечення нотаріальної таємниці, удосконалення законодавства.*

The article is devoted to the analysis of administrative and legal security of notarial secrets in order to identify ways of improving the administrative legislation governing the securing of notarial secrets. The experience of foreign countries made it possible to form conclusions on the need to amend the Law of Ukraine on Notaries and other normative legal acts by supplementing its norms, improving the maintenance of notarial

secrecy, as well as settling the issue, on the grounds and procedure for its disclosure, increased responsibility for its deliberate disclosure.

The main directions of improvement of notarial activity are defined, in particular: introduction of a unified notary system on the basis of private, introduction of electronic notary – “E-notary”, adoption of a single codified normative legal act regulating notarial activity.

The necessity of further improvement of the issues of access to the profession of notary is substantiated (simplification of requirements for some categories of applicants for the position of notary, in particular to persons who have long experience in the field of notary); tariffing of the services provided by notaries (introduction of legislative regulation of tariffs for notarial acts, in particular fixing of certain criteria by which the amount of payment for notarial acts is determined); expanding the powers of a notary public, including to enable marriage registration, to perform the functions of an escrow agent, to be able to pre-secure notary evidence required by a court or administrative authority, and more. The development and implementation of these areas of notary reform in general will have a positive impact on the effective securing of notarial secrecy.

Key words: *notary, notarial secrecy, administrative and legal support of notarial secrecy, improvement of legislation.*

Вступ. Аналіз законодавства про нотаріат дає підстави стверджувати про недосконалість системи нотаріату, її віддаленість від міжнародного досвіду. Задля того, аби ефективно виконувати свої обов'язки, здійснювати охорону прав і законних інтересів тих, хто звертається за вчиненням нотаріальних дій, система нотаріату потребує постійного вдосконалення. Зокрема, оскільки нотаріальна таємниця є одним із основних принципів здійснення нотаріальної діяльності, вдосконалення адміністративно-правового регулювання її забезпечення є необхідною умовою покращення системи нотаріату загалом. І навпаки, цілісний підхід до покращення законодавчого регулювання нотаріальної діяльності є кроком до посилення забезпечення нотаріальної діяльності.

Обрана тема неодноразово була предметом дослідження ряду науковців, як окремо, так і в контексті аналізу інституту нотаріату в Україні. Можна згадати праці О.В. Красногор, Г.Ю. Гулевської, І.І. Когутич, І.В. Левченко, М.М. Дякович, Ю.В. Желіховської, А.А. Ординської, О.І. Неліна, О.В. Девяткіної, Н.В. Партоленко, К.І. Чижмар та ін.

Але слід констатувати неоднозначність думок і підходів до вдосконалення системи нотаріату загалом, а тим паче вдосконалення механізму забезпечення нотаріальної таємниці, оскільки останнє взагалі є малодослідженим питанням у науці та серед практиків.

Постановка завдання. Саме тому мета статті – на основі аналізу адміністративно-правового забезпечення нотаріальної таємниці запропонувати шляхи вдосконалення адміністративно-го законодавства, яке регулює забезпечення нотаріальної таємниці.

Результати дослідження. Не можна сказати про суцільні недоліки нотаріату в Україні. Упродовж останніх років політика Міністерства юстиції України була виважена і прагматична: відмова від надання нотаріальних послуг державними нотаріусами з перекладенням їх на розгалужену систему приватних, котрі діють за умов добросовісної конкуренції. Більше того, використовуючи позитивний досвід надання класичних нотаріальних послуг, держава, не витрачаючи бюджетних коштів, делегує вітчизняним нотаріусам дедалі більше додаткових публічних повноважень – наприклад, більшість нотаріусів в Україні стали виконувати функції державних реєстраторів [1, с. 157].

Як зазначає віце-президент Нотаріальної палати України Олена Кирилук: «Реформа нотаріату – передусім вигода для людей, яка дозволить економити час і гроші громадян та бізнесу, забезпечити доступність нотаріальних дій, подолати корупцію у сфері юстиції, створити надійний захист від шахрайства, відчутно економити державний бюджет і перейти до стандартів ЄС» [2].

Так, аналіз системи нотаріату України приводить нас до необхідності *запровадження єдиної системи нотаріату.*

Закон України «Про нотаріат» наділяє однаковими повноваженнями як державний, так і приватний нотаріат. Та, на жаль, державний існує за складних умов, спричинених поганим матеріально-технічним забезпеченням державних нотаріальних контор, низьким рівнем оплати праці, фактичною неможливістю конкурування в середовищі приватного нотаріату. Законом не обгрунтована доцільність існування одночасно двох видів нотаріальної діяльності.

Перехід до єдиної системи нотаріату можливий за двома сценаріями. У першому випадку – це залишення лише державної форми. Основною перевагою державного нотаріату є забезпечення якості та доступності надання нотаріальних послуг населенню та тотальний державний контроль за дотриманням нотаріусами чинного законодавства щодо надання нотаріальних послуг.

Однак, окрім переваг, державному нотаріату притаманні також і суттєві недоліки. Зокрема, це: постійна нестача висококваліфікованих кадрів для нотаріальних органів; низький рівень їх фінансового, матеріально-технічного, ресурсного, соціально-правового та іншого забезпечення; низький рівень культури обслуговування; застарілий підхід до людини (який виявляється в тому, що не державна установа діє для людини, а навпаки) [3, с. 35]; низька ефективність контрольно-наглядової діяльності органів юстиції тощо. У цьому контексті слушною є думка окремих науковців стосовно того, що за сучасних соціально-політичних умов, означених тривалою економічною кризою, «держава неспроможна утримувати за рахунок бюджету державні нотаріальні контори, забезпечуючи їм водночас належний рівень матеріально-технічного, інформаційного та методологічного забезпечення, гідну заробітну плату працівникам державного нотаріату» [4, с. 156]; здійснювати соціальні виплати працівникам державних нотаріальних контор, сплачувати комунальні послуги, орендну плату, ремонт приміщень, їхнє технічне оснащення тощо [5, с. 180].

Наслідком зазначеного є те, що державні нотаріуси не зацікавлені у результатах своєї діяльності. Тобто виникає проблема розбалансування відповідальності. Якщо приватний нотаріус зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану його діями у повному обсязі, самотійно, то шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується фактично державою із правом регресних вимог до державного нотаріуса у межах його заробітної плати.

Іншим способом впровадження єдиної системи нотаріату є залишення лише приватної форми нотаріату або, як зазначається в науковій літературі, перехід до єдиної латинської форми нотаріату. Таку думку підтримують більшість науковців і практиків [6, с. 130; 4, с. 154; 7, с. 5]; вона неодноразово була предметом законопроектів [8–10].

Приватні нотаріуси залишаються особами вільної професії, наділеними публічними повноваженнями на здійснення нотаріальної діяльності, які делегуються їм державою, а тому держава зберігає за собою право здійснювати контроль і нагляд за якістю надання ними послуг.

Існування єдиної приватної форми нотаріату надає громадянам і юридичним особам право вільно обирати, до кого саме звернутися за вчиненням нотаріальної дії, а тому це спонукає приватних нотаріусів бути зацікавленими у результатах своєї роботи, дорожити своєю репутацією та як, наслідок, надавати якісні нотаріальні послуги, підвищувати рівень своєї кваліфікації, створювати комфортні умови для клієнтів, забезпечувати оперативність і конфіденційність нотаріальних дій.

Правове становище державних нотаріусів характеризується повною відсутністю таких важливих елементів здійснення нотаріальної діяльності, як: незалежність, особиста відповідальність, страхування ризику професійної відповідальності, корпоративна солідарність і т. п., а тому переваги єдиної системи нотаріату – приватної – є очевидними.

Але перехід до єдиної форми нотаріату неможливо здійснити без низки концептуальних змін у нотаріальній системі України. У цьому контексті слід підтримати думку І.І. Когутича, котрий виокремлює декілька ключових проблем, без розв'язання яких усі зусилля, спрямовані на впровадження у національну правову систему єдиної моделі нотаріату, виявляться марними:

- на законодавчому рівні необхідно визначити види та склад нотаріальних органів, а також чітко прописати адміністративно-правовий статус нотаріуса;
- впровадити принципово новий підхід до формування нотаріального корпусу, закріпивши виключно конкурсний порядок заміщення вакантних посад нотаріуса;
- змінити систему оплати праці нотаріусів, зберігши водночас доступність нотаріальних послуг для населення;
- повернутися до законодавчого закріплення принципу квотування посад нотаріусів;
- необхідно розробити та законодавчо закріпити принципово нову модель здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю;
- чітко передбачити підстави, порядок, періодичність і наслідки проведення перевірок організації нотаріальної діяльності;
- на законодавчому рівні необхідно закріпити виключно судовий порядок припинення нотаріальної діяльності та скасування свідоцтва про право на провадження нотаріальної діяльності;
- змінити принципи організації та напрями діяльності органів професійного самоврядування нотаріусів [5, с. 182–184].

Такий поступовий перехід до єдиної форми нотаріату дозволить мінімізувати правові та практичні неузгодженості, що можуть виникнути у процесі реформування, а також не завдати шкоди захисту прав та інтересів громадян, особливо соціально незахищених.

Наступною, найбільш еволюційною зміною для українського нотаріату, якої вже не один рік прагне нотаріальна спільнота, є запровадження *електронного нотаріату* – «*E-нотаріат*».

Нині нотаріуси у своїй роботі використовують доступ до таких електронних джерел, як: Єдиний реєстр нотаріусів, Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів, Державний реєстр обтяжень рухомого майна, Спадковий реєстр, Єдиний реєстр довіреностей, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний реєстр актів цивільного стану громадян, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних-осіб підприємців та громадських формувань. Робота з такою великою кількістю реєстрів вимагає від нотаріуса багато часу і зусиль. Достовірність даних, які містяться в них, не завжди відповідає дійсності. До прикладу можна взяти «нотаріальний реєстр» довіреностей. Нотаріуси вносять до цього реєстру відомості про посвідчені ними довіреності та перевіряють у ньому чинність інших довіреностей, однак, наприклад, консульські установи, що також вчиняють такі нотаріальні дії за кордоном, не мають доступу та не користуються цим реєстром. Вони не перебувають під юрисдикцією Міністерства юстиції, не вносять жодної інформації про посвідчені ними довіреності та не мають зв'язку з нотаріальною системою України, хоча забезпечують реалізацію прав громадян України. Таким чином, реєстр довіреностей не є повним [11].

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що електронна система нотаріату діє вже давно в багатьох країнах.

Так, наприклад, у Франції був розроблений інструмент для ідентифікації та підпису документів, подібний до електронного цифрового підпису. Документ підписується на комп'ютері, скріплюється цифровим підписом нотаріуса та існує в електронній версії. Саме такий документ фактично є першим екземпляром, оригіналом. Нині більшість усіх нотаріальних актів у Франції зберігаються у цифровому форматі. Практикується цифровий обмін даними з банками при іпотеці, депозит нотаріуса для проведення розрахунків між сторонами тощо [12].

З 2009 р. нотаріальна система Грузії перейшла на електронне діловодство. Був створений єдиний електронний реєстр нотаріальних дій, у котрому реєструвалися всі види нотаріальних дій. Електронний реєстр включає в себе нотаріальні акти (спадкові справи та заповіту), які зберігаються в архіві. В електронній базі також можливе цифрове архівування нотаріальної документації. Нотаріус зобов'язаний після реєстрації нотаріального акта в електронному реєстрі завантажити в базу тільки ті документи, складені у формі публічного акта, що передбачені інструкцією. З урахуванням інтересів громадян Нотаріальної палатою Грузії створена електронна програма «Єдиний електронний реєстр», розміщена на веб-сайті нотаріальної палати. З її допомогою громадяни мають можливість, не виходячи з дому, перевірити, чи зареєстрований нотаріальний акт у єдиному електронному нотаріальному реєстрі. Громадянин за допомогою вказаного банера входить у програму, вводить ідентифікаційний і реєстраційний номери нотаріального акта й отримує необхідну йому інформацію [13].

У Казахстані з 2009 р. існує Єдина нотаріальна інформаційна система. Це програмно-апаратний комплекс, створений для забезпечення ефективної роботи нотаріусів і їхньої взаємодії з республіканськими та територіальними нотаріальними палатами, з Міністерством юстиції Республіки Казахстан, а також забезпечення населення якісними, правовими нотаріальними послугами [14]. Основними функціями такої системи є: ведення реєстру реєстрації нотаріальних дій; здійснення ідентифікації та перевірки даних про фізичних і юридичних осіб, цивільний стан фізичних осіб, рухоме і нерухоме майно, земельні ділянки; формування звітності; забезпечення інформаційного обміну між нотаріусами, Республіканською нотаріальною палатою та територіальними нотаріальними палатами, а також Міністерством юстиції Республіки Казахстан; облік винесених постанов про відмову у вчиненні нотаріальних дій; ведення довідника нотаріусів з особистих анкет; перевірка справжності нотаріальних документів; ведення бази даних клієнтів; база законодавства; пошук нотаріуса за заданими критеріями; перевірка електронних довідок; ведення книги обліку заповітів із пошуком по Республіці; ведення книги обліку заборон і арештів на рухоме і нерухоме майно з пошуком по Республіці; ведення книги обліку заборон і арештів на рухоме і нерухоме майно з пошуком по Республіці; публікація інформації про розшук спадкоємців; інші подібні функції [15].

Слід відзначити, що Міністерство юстиції вже анонсувало впровадження в Україні Єдиного реєстру нотаріальних дій, електронного нотаріального архіву та інтеграції реєстрів і баз даних з електронною системою нотаріату. Як зазначила Заступник Міністра юстиції з питань нотаріату

Ольга Оніщук: «Ми плануємо скасувати застарілі рудименти нотаріального діловодства та побудувати нотаріальне діловодство на засадах запровадження нових ІТ-технологій, програм для створення, виготовлення, зберігання, відновлення нотаріально посвідчених документів» [16].

Впровадження електронного нотаріату однозначно є позитивними змінами у нотаріальній діяльності. Працювати в електронній базі буде набагато легше, і нотаріуси швидше зможуть знайти потрібні документи. Ще одною перевагою є те, що після створення е-нотаріату він стане доступніший для суспільства. Так, особи зможуть самостійно, економлячи свій час, переглядати необхідні документи та за необхідності робити їхні копії. Але поряд із такими цифровими змінами змін потребує і система захисту файлів і їх зберігання, адже існує ризик збільшення кіберзлочинності в Україні.

Слід підкреслити, що законодавство потребує як глобальних, так і часткових змін. Багатьма науковцями та практиками вже неодноразово наголошувалося на необхідності прийняття Нотаріального процесуального кодексу України та / або Нотаріального кодексу України. Така ідея зумовлена тим, що чинне законодавство, яке регулює діяльність нотаріату в Україні, складається з великої кількості нормативно-правових актів, що призводить до випадків дублювання окремих норм, а також великої кількості неузгодженостей і прогалин.

Закон України «Про нотаріат» не в змозі впорядкувати відносини у сфері нотаріату з достатнім обсягом деталізації. Тому така деталізація втілюється в підзаконних нормативних документах, спрямованих на врегулювання окремих питань нотаріальної діяльності.

Матеріальні норми нотаріального законодавства містяться у Цивільному, Господарському, Сімейному та інших кодексах України. Здійснення процесуальних дій державними нотаріальними органами регулюються Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Правилами ведення нотаріального діловодства, Переліком документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, Порядком витрачання, зберігання, обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання й опису і зразка такого бланка тощо.

На доцільності створення єдиного кодифікованого нормативного акта наголошують С.Я. Фурса [17, с. 313], В.В. Комаров, В.В. Баранкова [18, с. 21].

На сучасному етапі справді необхідно здійснити реформування законодавства про нотаріат із метою його вдосконалення, усунення дублювань, зменшення кількості підзаконних нормативних актів тощо. Отже, за умови прийняття зазначених нормативно-правових актів зникне необхідність накопичення та збереження кількості законодавчих і підзаконних актів, а ґрунтовне узагальнення зменшить їхню чисельність, що спростить і вдосконалив ефективність роботи нотаріальних органів із надання нотаріальних послуг в Україні [19, с. 23–24].

Поки це все ще залишається на рівні ідеї, законодавство у сфері нотаріату потребує локальних змін, зокрема у сфері забезпечення дотримання нотаріальної таємниці.

Найпершим кроком до таких змін є саме врегулювання питання відповідальності за розголошення нотаріальної таємниці. Зокрема, доцільно буде визначити конкретні підстави та випадки притягнення нотаріуса до відповідальності.

Деякими авторами висловлюється думка, що приватний нотаріус повинен нести відповідальність за умисне розголошення не будьяких відомостей, які йому стали відомі в ході виконання професійних обов'язків, а лише тих таємниць, котрі охороняє держава, зокрема державної, комерційної, банківської, лікарської та таємниці усиновлення, і то за умови, якщо будуть дотримані правила отримання приватним нотаріусом такої таємниці (спеціальний допуск, підписка про нерозголошення тощо). Щодо розголошення іншої інформації, то приватний нотаріус повинен нести відповідальність за неї лише за умови, що учасники нотаріального процесу просять про збереження їхньої таємниці, і це прохання зафіксоване у відповідному документі. Саме такий підхід має відобразитися в законі «Про нотаріат» [20, с. 36].

Вважаємо такий підхід хибним, оскільки він ігнорує особливий правовий статус нотаріуса (адже всіх інших видів таємниць не має розголошувати не тільки нотаріус, а й будьякий інший суб'єкт), невиправдано та необґрунтовано звужує межі нотаріальної таємниці, ба більше, фактично взагалі скасовує принцип нотаріальної таємниці як такий, а тим самим і позбавляє нотаріальні правовідносини їхньої головної невід'ємної специфічної ознаки – довірчого характеру, знищує правові гарантії виконання завдань нотаріату й унеможливує реалізацію нотаріальних функцій [21, с. 36].

Нагальною залишається потреба розробки методичних рекомендацій, які б регулювали дотримання нотаріальної таємниці при вчиненні нотаріальних дій і при здійсненні процесуальних повноважень органів судової влади, прокуратури й органів досудового розслідування.

Водночас аналіз регулювання нотаріальної таємниці у зарубіжних країнах дозволяє зробити висновок про необхідність внести зміни до ст. 8 Закону України «Про нотаріат» і доповнити її такими положеннями:

1) обов'язок збереження нотаріальної таємниці зберігається нотаріусом та іншими встановленими законом особами і після припинення їхньої діяльності.

Відкритим залишається питання щодо порядку та підстав розголошення нотаріальної таємниці. Зокрема, Законом України «Про нотаріат» закріплено положення, за яким нотаріус не має права давати свідчення як свідок щодо відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинилися нотаріальні дії. Вважаємо, що тут виникають деякі неузгодженості, оскільки обов'язок зберігати нотаріальну таємницю покладається не виключно на нотаріуса, а на інших суб'єктів, визначених законом.

Таким чином, необхідно розширити коло осіб, котрі не мають права давати показання як свідок, щодо обставин, які становлять предмет нотаріальної таємниці. Зокрема, пропонується абз. 11 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» викласти в такій редакції:

Нотаріус та інші особи, котрі згідно із законом зобов'язані дотримуватися нотаріальної таємниці, не мають права давати свідчення як свідки щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинилися нотаріальні дії.

Розкриття інформації, що становить нотаріальну таємницю, здійснюється за рішенням суду, крім випадків, передбачених законом.

Водночас існують випадки, коли витребувати необхідні відомості, зокрема інформацію, що становить нотаріальну таємницю, важливу для справедливого та неупередженого розгляду і вирішення справи, неможливо.

Оскільки законом не передбачено можливості оскарження відмови нотаріуса надати інформацію, яка становить нотаріальну таємницю, пропонується також врегулювати це питання шляхом зміни до цивільного процесуального законодавства із приводу юридичного закріплення процедури розкриття нотаріусом інформації, що містить нотаріальну таємницю.

Так, *необхідно передбачити можливість розгляду судом справ у рамках окремого провадження про розкриття інформації, яка містить нотаріальну таємницю.* Доповнити Цивільно-процесуальний кодекс окремою главою, що визначатиме підсудність таких справ, зміст заяви про розкриття нотаріусом інформації, яка містить нотаріальну таємницю, порядок розгляду справ і прийняття рішення.

Висновки. Таким чином, висвітлені у цій статті напрями удосконалення інституту нотаріату загалом і нотаріальної таємниці зокрема є лише частиною на шляху до глобального переосмислення та змін адміністративно-правового забезпечення нотаріальної практики в Україні. Не врегульованими, або такими, що потребують реформування, залишаються питання щодо:

– доступу до професії нотаріуса (спрощення вимог до деяких категорій претендентів на посаду нотаріуса, зокрема до осіб, які мають тривалий стаж роботи у сфері нотаріату);

– тарифікації послуг, що надаються нотаріусами (запровадження законодавчої регламентації тарифів на вчинювані нотаріальні дії, зокрема закріплення певних критеріїв, за допомогою яких визначається розмір плати за вчинювані нотаріальні дії);

– розширення повноважень нотаріуса, зокрема надання можливості реєструвати шлюб, виконувати функції ескроу-агента, можливості попереднього забезпечення нотаріусом доказів, необхідних у суді або адміністративному органі, та ін.

Водночас слід зазначити, що реформування нотаріату України як такого не повинно стати самоціллю, а має бути направлене на використання його потенціалу, забезпечуючи зниження можливих юридичних ризиків і попередження порушень прав і законних інтересів як у сьогоденні, так і у віддаленому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Красногор О.В. Адміністративно-правовий захист прав і законних інтересів нотаріусів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 212 с.
2. Реформування нотаріату за стандартами ЄС: саморегулювання, Е-нотаріат» – НПУ провела міжнародну конференцію. URL: <https://npu.org.ua/news/mizhnarodna-konferencia/>.
3. Відгуки на проект Закону України «Про нотаріат» від нотаріусів Волині. *Бюлетень юридичної та нотаріальної практики*. 2003. № 1–2. С. 29–36.

4. Гулевська Г.Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2004. 216 с.
5. Когутич І.І. Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 272 с.
6. Аршава І.О. Державне управління процесами розвитку в сучасній Україні латинської моделі нотаріату. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2013. Вип. 1. С. 127–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_1_18.
7. Коліушко І.Б. Остаточне прийняття нового Закону України «Про нотаріат» наприкінці нинішнього року – річ реальна. *Нотаріат для вас*. 2002. № 5. С. 11–13.
8. Проект Закону України «Про нотаріат» від 14 лютого 2004 р. Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id...17069>.
9. Проект Закону України «Про нотаріат» від 23 січня 2008 р. № 1286-1 Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31432.
10. Проект Закону України «Про нотаріат» від 22 березня 2013 р. № 2627. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46289.
11. Робота єдиного електронного реєстру спростить роботу нотаріусів. *Юридична газета*. 2017. URL: <http://yui-gazeta.com/publications/practice/insh/roboaedinogo-elektronnogoreestru-sprostit-robotu-notariusiv.html>.
12. Нотаріат України впевнено тримає курс на ефективні зміни. *Юридична газета*. 2019. № 32 (686). URL: <https://yur-gazeta.com/interview/notariat-ukrayini-vpevnenno-trimae-kurs-na-efektivni-zmini.html>.
13. Внедрение цифровых технологий в нотариальную практику обсудили на международной конференции в Минске. URL: <https://notariat.ru/ru-ru/news/vnedrenie-cifrovyh-tehnologij-v-notarialnuyu-praktiku-obsudili-na-mezhdunarodnoj-konferencii-v-minske>.
14. Единая нотариальная информационная система. URL: <https://enis.kz/>.
15. ЕНИС. Материализ Википедии – свободной энциклопедии. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%A1>.
16. Ольга Оніщук: Мін'юст розпочинає реалізацію плану дій у сфері нотаріату. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/olga-onischuk-minyust-rozpochinae-realizatsiyu-planu-diy-u-sferi-notariatu>.
17. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Нотаріат в Україні. Теорія і практика : навчальний посібник. Київ : А.С.К., 2011. 690 с.
18. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотариат и нотариальный процесс : учебник. Харьков : Консум, 2010. 240 с.
19. Левченко І.В. Нотаріальний процесуальний кодекс врегулює процедуру вчинення нотаріальних дій і забезпечить гарантії функціонування нотаріату. *Нотаріат: теорія і практика*. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/bmju_2015_1_8.pdf.
20. Маляренко С.М. Анулювання свідцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю приватним нотаріусом при сумісництві або незбереженні нотаріальної таємниці. *Адвокат*. 2013. № 4 (151). С. 32–36.
21. Баранкова В. Поняття та межі нотаріальної таємниці. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 4 (94). С. 192–219.